

Părintele PLACIDE DESEILLE

CREDINȚA ÎN CEL NEVĂZUT

*Elemente de doctrină creștină potrivit tradiției
Bisericii Ortodoxe*

Traducere din limba franceză și introducere de Felicia Dumas

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2013

CUPRINS

Introducere	7
Cuvânt înainte	11
Capitolul I	
Credința creștină	13
Capitolul al II-lea	
Cunoașterea și necunoașterea lui Dumnezeu	47
Capitolul al III-lea	
Taina Sfintei Treimi	59
Capitolul al IV-lea	
Creația	89
Capitolul al V-lea	
„Precum în cer, așa și pe pământ.” Lumea îngerească	119
Capitolul al VI-lea	
Creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu	129
Capitolul al VII-lea	
Păcat și mântuire	149
Capitolul al VIII-lea	
Maica Domnului în taina mântuirii	161
Capitolul al IX-lea	
Taina Bisericii	175
Capitolul al X-lea	
Dumnezeiasca Liturghie, memorial al iconomiei mântuirii	189

Capitolul al XI-lea	
Euharistia și îndumnezeirea creștinilor	209
Capitolul al XII-lea	
Icoana și credința ortodoxă	235
Capitolul al XIII-lea	
Problema răului	247
Capitolul al XIV-lea	
„Moartea este biruită.” Sfârșitul cel de pe urmă în opinia Sfinților Părinți	261
Epilog	
Slava lui Dumnezeu	279
Glosar	281

Introducere

Cartea de față prezintă într-un mod extrem de clar și riguros o sinteză a elementelor fundamentale ale tradiției dogmatice a Bisericii Ortodoxe. Sau, după cum ne-a mărturisit însuși autorul ei, părintele arhimandrit Placide Deseille, „cartea rezumă gândirea mea cu privire la aspectele doctrinare ale Ortodoxiei”. Gândirea unui călugăr athonit, francez, specialist în patrologie, profund ancorată în învățătura Sfinților Părinți și întru totul fidelă față de Tradiția Bisericii Ortodoxe, după cum se precizează chiar în subtitlul cărții. Contribuția personală a părintelui arhimandrit Placide Deseille din această lucrare este aceea de a pune în lumină, pe lângă aspectele esențiale ale dogmaticii ortodoxe, bogăția doctrinară a Bisericii nedespărțite și a valorilor duhovnicești autentice ale Occidentului creștin.

Este vorba despre o ediție mult îmbogățită și profund reînnoită a unei lucrări publicate acum zece ani la Editura Institutului de Teologie ortodoxă „Sfântul Serghie” din Paris, unde părintele arhimandrit a predat vreme îndelungată un curs de patrologie. Această primă ediție a fost epuizată de mult, autorul ei continuându-și între timp preocupările referitoare la tradiția doctrinară a Ortodoxiei, „singura Biserică a lui Hristos în plenitudine”, în care a intrat după o îndelungată căutare, povestită în *Mărturia unui călugăr ortodox. Convorbiri cu Jean-Claude Noyé*, tradusă de noi la Editura Doxologia, anul trecut. Majoritatea subiectelor abordate în această primă ediție

au fost dezvoltate în mod mult mai detaliat și în profunzime, cu ample trimiteri și referințe la Sfânta Scriptură, la textele liturgice bisericești și la scrierile fundamentale ale Sfinților Părinți. O serie de capitole noi au fost introduse în completarea lor, alcătuite cu aceeași grijă permanentă, a ancorării lor biblice și patristice din punct de vedere al conținutului, a structurării deosebit de clare a acestuia și a înveșmântării lui într-o limbă franceză de o mare frumusețe, devenită suport de exprimare, mai cu seamă la nivel lexical, a discursului teologic, dogmatic ortodox. Lucrarea de față beneficiază și de un *glosar* final mult îmbogățit față de cel al primei ediții (conținând de două ori mai multe cuvinte, însoțite de definiții mult mai extinse și mai amănunțite), al cărui rol este acela de a-l ajuta pe cititor în înțelegerea aspectelor de strictă specializare doctrinară ortodoxă ale cărții. L-am tradus în limba română păstrând și termenii din franceză, în așa fel încât publicul românesc francofon să poată avea acces, pe lângă inițierea de tip teologic, și la una terminologică, specializată confesional, în limba franceză.

În pofida smeritelor afirmații ale părintelui arhimandrit din *Cuvântul înainte*, cartea se adresează nu numai unor „nespecialiști”, ci tuturor aceluia care sunt interesați să cunoască mai multe aspecte referitoare la doctrina Bisericii Ortodoxe, dar care trebuie să aibă neapărat o minimă cultură creștin-ortodoxă. Prin urmare, versiunea pe care o propunem aici în limba română vizează un public cititor care dorește să-și lămurească și să-și aprofundeze cunoștințele despre Ortodoxie, așa cum sunt ele sistematizate de părintele arhimandrit Placide Deseille. Este vorba despre o carte deosebit de clară, al cărui cititor este călăuzit cu rigoare și limpezime în conținuturi dintre cele mai

complexe și de multe ori inevidente, în temeiurile biblice și patristice ale credinței creștinului ortodox în Cel Nevăzut, în tainele Ortodoxiei, a căror frumusețe diafană și eficiență sfințitoare și îndumnezeitoare sunt subliniate de autor într-o limbă franceză de o eleganță stilistică cu totul remarcabilă. Cartea abundă în referințe scripturistice și mai ales patristice, așezate în prim-planul discursului, în vreme ce autorul ei se retrage discret, în plan secund, cu smerenia ce-i caracterizează întregul parcurs duhovnicesc și monahal. Sfinții Părinți sunt cei care ne vorbesc în primul rând despre aspectele doctrinare ale Ortodoxiei, pe baza textelor Sfintei Scripturi, de-a lungul lucrării părintelui arhimandrit Placide Deseille. O lucrare care se citește cu mare plăcere intelectuală și real câștig duhovnicesc, în lumina Adevărului mărturisit de credința în Cel Nevăzut.

Felicia Dumas

Capitolul I

CREDINȚA CREȘTINĂ

Mesajul mântuirii

În creștinism, nu doctrina are întâietate. Creștinismul nu este nici o ideologie, nici o filosofie lumească, nici o etică omenească. Hristos nu ne-a dat doar o învățătură. El ne-a mântuit, ne-a dat viața cea adevărată și veșnică, ne-a îndumnezeit prin pătimirile, moartea și Învierea Sa, prin trimiterea Duhului Sfânt. Creștinismul este mai întâi de toate un fapt, faptul esențial din istoria omenirii și a cosmosului care constă în manifestarea puterii necreate și transcendente a Duhului lui Hristos cel Înviat în lumea noastră cea marcată de păcat și, din această pricină, sortită morții. Prin propovăduirea și prin minunile săvârșite, Hristos ne vestea apropierea iminentă a Împărăției lui Dumnezeu și ne învăța cum să o primim, cum să lăsăm Duhul Sfânt să ne transforme întreaga viață și întregul mod de a fi.

Hristos nu ne-a lăsat o carte. El ne-a trimis oameni pe care i-a însărcinat să facă cunoscută și să înfăptuiască lucrarea Sa de mântuire, actualizând-o în timp și spațiu, prin propovăduire și prin săvârșirea Sfințelor Taine: este vorba despre Sfinții Apostoli, a căror lucrare va fi continuată de episcopi până la Parusie. Vestind lucrarea mântuirii, aceștia o fac prezentă, aici și acum, pentru ca

oamenii să o poată primi prin credință. Săvârșind Sfintele Taine, ei reactualizează această lucrare mântuitoare, pentru ca oamenii să poată intra în legătură cu moartea și Învierea lui Hristos, cu toată ființa lor, cu trup și suflet, să fie părtași la acestea și să poată deveni în chip duhovnicesc contemporani cu ele. Cuvântul și Taina sunt astfel de nedespărțit, fiind împreună-purtătoare ale puterii Duhului Sfânt, Care lucrează aici pe pământ în mod tainic, într-o țarină în care neghina este amestecată cu grâul, fiindcă Împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta, putere care se va manifesta în chip vădit în ziua celei de a doua Veniri a lui Hristos.

Credința, primirea mesajului

Credința este primirea acestui mesaj de către om. Prin credința în Evanghelie, în vestea cea bună a mântuirii, omul îngăduie acestei mântuiri să lucreze în el. „De aceea și noi mulțumim lui Dumnezeu neîncetat, că luând voi cuvântul ascultării de Dumnezeu de la noi, nu l-ați primit ca pe un cuvânt al oamenilor, ci, așa precum este într-adevăr, ca pe un cuvânt al lui Dumnezeu, care și lucrează întru voi cei ce credeți” (I Tesaloniceni 2,13).

Credința este deci, în același timp, cunoașterea prin mărturisire a lucrării lui Dumnezeu de mântuire a omului și primirea de către acesta a harului mântuitor. Ea este încredere în Dumnezeu Care ne-a vorbit prin proorocii insuflați de Duhul Sfânt și de Hristos Însuși, a Cărui învățătură ne-a fost transmisă de Sfinții Apostoli și de urmașii lor, episcopii. Ea este totodată și încredere în Dumnezeu Care mântuiește, credința că numai El ne poate mântui.

O cunoaștere prin intermediul mărturiei

Dacă vrem să trecem dincolo de simpla cunoaștere, accesibilă rațiunii, a existenței unui creator transcendent al universului, singura noastră sursă de cunoaștere a lui Dumnezeu este reprezentată de ceea ce El Însuși a dorit să ne spună despre aceasta, prin proorocii insuflați de Duhul Sfânt și prin Cuvântul Său întrupat. Credința creștină este această aderare a inimii și a spiritului nostru la ceea ce Dumnezeu Însuși ne-a spus despre El, despre intențiile Lui referitoare la creație și, mai ales, la om.

Într-adevăr, sunt mai multe mijloace de cunoaștere a realității. O putem cunoaște prin simțurile noastre, și aceasta este *cunoașterea sensibilă*. Cunoaștem o eclipsă de lună pentru că o vedem. Dar o putem cunoaște, într-o oarecare măsură, și fără să o vedem, chiar înainte ca ea să aibă loc, prin raționament și prin calcule, asemenea astronomului din biroul său de lucru; aceasta este *cunoașterea rațională* care se exprimă prin intermediul conceptelor și cuvintelor și care procedează prin raționament; de aceea este numită *cunoaștere discursivă*. Putem avea și o *cunoaștere intuitivă* a anumitor realități; spre exemplu, o persoană cu un simț genial al arhitecturii are nevoie, firește, să studieze arhitectura în mod rațional, însă nimic nu-i poate înlocui o anumită intuire a lucrurilor, și putem face ușor diferența între un arhitect de geniu și unul care doar pune în aplicare regulile învățate la școală. Prin urmare, există o cale de acces spre lucruri printr-o cunoaștere intuitivă, cordială, care se poate aplica atât în domeniul material, sensibil, cât și în domeniile intelectuale sau spirituale. Este o mare diferență între o cunoaștere pur cerebrală și una care decurge dintr-un anumit „simț” al lucrurilor.

În sfârșit, un alt mod de cunoaștere este *cunoașterea prin intermediul mărturiei*. Un orb poate cunoaște o eclipsă de lună fără să o vadă producându-se, deoarece se încrede într-o persoană care o poate vedea și care i-o descrie; el aderă deci, prin consimțire, la cuvintele persoanei respective, cunoscând eclipsa nu printr-o cunoaștere sensibilă, ci printr-una rațională sau intuitivă, dar prin intermediul unei mărturii.

Acestui fel de cunoaștere îi aparține cunoașterea prin credință: a cunoaște prin credință înseamnă a cunoaște realități fiindcă cineva în care avem toată încrederea ne vorbește despre ele și fiindcă ne încredem în cuvintele lui, acceptându-le. În cazul cunoașterii tainelor dumnezeiești și a planului lui Dumnezeu referitor la creație, nu ne pot fi de folos nici simțurile, nici raționamentele, nici intuiția; în schimb, Dumnezeu a vrut să ne reveleze El Însuși cine este și care este planul Său referitor la creație, mai întâi prin proroci, apoi prin Fiul Său și prin Sfinții Apostoli.

Într-unul dintre cele mai frumoase texte patristice referitoare la cunoașterea lui Dumnezeu – sau mai degrabă la necunoașterea Lui, pentru că Dumnezeu este mereu dincolo de ceea ce ne revelează –, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

Când Dumnezeu dezvăluie ceva, trebuie primit cu credință lucrul rostit de El, nicidecum să fie iscodit cu nesăbuință. [...] Cele pe care înțelepciunea lumii nu a avut puterea să le descopere au fost dobândite prin nebunia întru Hristos; aceasta a risipit întunericul lumii, aceasta a înălțat lumina cunoașterii. Dar ce este nebunia întru Hristos? Nebunia întru Hristos se ivește de fiecare dată când [...] ne despovărim cugetul și ni-l golim de educația primită în lume pentru ca, în vremea în care avem să primim învățăturile lui Hristos,

să ne găsim cugetul în tihnă și în neîntinare, spre a ne fi astfel îngăduită ascultarea cuvintelor divine.³

*Credința, cunoaștere supra-sensibilă
și supra-rațională*

Dacă studiem mai îndeaproape acest aspect cognitiv al credinței, observăm că, așa cum au subliniat Sfinții Părinți, aceasta reprezintă un mod de cunoaștere care depășește și simțurile și rațiunea.

Ea depășește simțurile pentru că ne permite să cunoaștem realități pe care nu le putem percepe nici cu ochii noștri trupești, nici cu vreun altul dintre simțurile noastre fizice. Ea depășește rațiunea pentru că ne face capabili să înțelegem lucrarea de mântuire a omenirii care depinde de libera hotărâre a lui Dumnezeu; nici o deducție pornind de la cunoștințele noastre naturale, nici un raționament, nici o intuiție a intelectului nostru nu pot să ne-o facă cunoscută, ci numai cuvântul lui Dumnezeu care ne-a dezvăluit planul Său. În același fel, nici profunzimile lui Dumnezeu, nici existența vieții lăuntrice a Preasfintei Treimi nu sunt supuse vreunei necesități logice care să poată fi percepută de inteligența umană, fiindu-i inaccesibile omului, care nu le poate înțelege decât prin credință: „Pe Dumnezeu, nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan 1, 18). E perfect rezonabil să

³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, Omilia II, 37-38, traducere din limba greacă, cuvânt înainte și comentarii de Walter Alexander Prager, Editura Herald, București, 2007, p. 19.

credem în cuvântul lui Dumnezeu transmis de proorocii insuflați de Duhul Sfânt, de Sfinții Apostoli și mai ales de Hristos Însuși, martori demni de toată încrederea; această încredere dă naștere unei credințe depline, mult superioară certitudinilor rațiunii noastre naturale din propriul ei domeniu.

Scriptura și Sfinții Părinți recunosc în mod cert că există o cunoaștere a lui Dumnezeu care se află la îndemâna inteligenței noastre și care provine din observarea creaturilor: „Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte” (Romani 1, 20). Această cunoaștere a lui Dumnezeu poate fi izvorul unei mari înțelepciuni de viață, care îl îndeamnă pe om să se detașeze de cele create, pentru a se consacra în totalitate căutării lui Dumnezeu. Însă o asemenea cunoaștere, accesibilă înțelepților și celor cuminți ai lumii acesteia nu ne învață nimic despre planul de mântuire al lui Dumnezeu, nici despre ce este El ca esență, nici despre Sfânta Treime; în plus, ea nu este purtătoare de nici o putere mântuitoare. Nu la ea se referea Domnul când zicea:

„Și aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 3). Singura cunoaștere mântuitoare are ca unic izvor și ca unică lumină Cuvântul lui Dumnezeu: „Făclie picioarelor mele este legea Ta și lumină cărărilor mele” (Psalmi 118, 105).

Caracterul eclezial al cunoașterii prin credință

Mesajul mântuirii îl primim în Biserică și de la Biserică. Într-adevăr, credința nu înseamnă o adeziune imediată la Cuvântul lui Hristos, al proorocilor și al apostolilor de care ne despart două milenii. Ea nu reprezintă nici o

adeziune la mărturia unui om izolat, a unui dascăl anume care ne învață propriul său mod de a înțelege acest mesaj. Încă și mai puțin ne putem încrede în propriile noastre interpretări. Nici un om nu ne poate convinge, în mod individual, că ne transmite cu fidelitate și că interpretează corect cuvântul lui Dumnezeu.

Sfântul Vincent de Lérins spune că putem considera drept adevăr numai ceea ce „a fost crezut peste tot, întotdeauna și de către toți”⁴, ceea ce Părinții și Păstorii Bisericii au „afirmat în mod clar, într-un singur glas, cu tărie, ca o adunare de teologi unanimi, ceea ce ne-au transmis după ce l-au primit de la tradiție”⁵. Numai atunci când este îndeplinită această unanimitate morală de receptare și propovăduire a unei doctrine, putem fi siguri că ea purcede din conștiința Bisericii călăuzită de Duhul Sfânt către adevărul deplin (Ioan 16, 13).

Acesta este criteriul credinței noastre. După cum afirmă Ivan Kireevski, „consimțământul unanim al Bisericii [...] este organul cunoașterii adevărilor divine”. Iar Alexei Homiakov spunea că „dragostea reciprocă, dar al harului, este ochiul prin care fiecare creștin vede lucrurile divine”⁶. E ceea ce afirmă diaconul la fiecare dumnezeiască Liturghie, înainte de rostirea simbolului de credință: „Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh”.

⁴S. Vincent de Lérins, *Le Commonitorium*, 2, traducere și prezentare de Michel Meslin, Namur, 1959, p. 39.

⁵*Ibidem*, p. 28.

⁶A. Khomiakov, *L'Église latine et le protestantisme*, p. 228, *apud* M.-J. Le Guillou, „Kyrievsky et Khomiakov, l'appel à une plénitude de catholicité”, în *Istina*, 1961-1962, p. 282; *cf. ibidem*, pp. 278, 270.

Capitolul al XIII-lea

PROBLEMA RĂULUI

Cum se împacă prezența răului în lume cu existența unui Dumnezeu Atotputernic și bun? Este o problemă care s-a pus dintotdeauna; ea se dovedește însă deosebit de îngrijorătoare în zilele noastre, după ce am cunoscut nazismul și lagărele morții, bomba atomică, gulagurile staliniste și poststaliniste, disperarea țărilor din lumea a treia. Problema, sau mai degrabă scandalul răului, este una dintre sursele ateismului modern.

Încă de la începutul secolului al IV-lea, scriitorul creștin Lactanțiu o exprima în cuvinte care nu și-au pierdut nimic din forță sau din actualitate:

Ori Dumnezeu vrea să suprimă răul, dar nu poate. Ori poate, dar nu vrea. Ori nici nu poate și nici nu vrea. Dacă vrea și nu poate, este neputincios, ceea ce e contrar naturii Sale. Dacă poate și nu vrea, este rău, ceea ce iarăși e contrar naturii Sale. Dacă nici nu vrea și nici nu poate, este deopotrivă rău și slab și, prin urmare, nu este Dumnezeu. Dar dacă vrea și poate, ceea ce de fapt se potrivește cu ceea ce este El, de unde vine răul și de ce nu îl suprimă?¹⁹⁶

Filosofii care au vrut să explice modul în care Dumnezeu conduce lumea s-au prevalat de două argumente.

În primul rând, Dumnezeu nu este autorul răului, și nu este, pentru simplul motiv că răul nu există ca o

¹⁹⁶ Lactance, *De la colère de Dieu*, 13, 20 (SC 289, p. 159 s.).

realitate autonomă. Răul nu este un lucru printre altele, nu este una dintre creaturi. El este negare, absență, privare de ceea ce o realitate ar trebui să aibă pentru a fi pe deplin ea însăși.

În al doilea rând, Dumnezeu îngăduie răul ca pe o condiție inevitabilă, într-un univers creat, pentru un bine mult mai mare:

- El îngăduie răul fizic, precum suferința, diferitele calamități, catastrofe și distrugeri, deoarece ele sunt inevitabile într-un asemenea univers creat și deci imperfect, alcătuit din ființe multiple al căror bine propriu nu poate să coincidă întotdeauna cu binele celorlalți; însă existența acestui univers și armonia lui de ansamblu este mai presus de relele pe care le cuprinde.

- El îngăduie răul moral din respect față de libertatea cu care a înzestrat creaturile raționale.

Un asemenea răspuns nu este deloc neadevărat. Este singurul răspuns posibil, dacă ne limităm la un punct de vedere strict rațional, făcând abstracție de ceea ce Dumnezeu ne-a revelat din planul Său referitor la om și la univers. Însă acestei viziuni strâmte a filosofiei, revelația divină îi substituie o viziune dinamică, istorică, care ne deschide orizonturi infinit mai largi.

Un univers pur „natural”, pe care Dumnezeu nu-l transfigurează pătrunzându-l de energiile Sale necreate, conține în mod necesar suferința și moartea. Este singurul tip de univers ce poate fi conceput de rațiunea omenească, cu limitele ei. Totuși, prin Cuvântul Său, Dumnezeu ne-a revelat faptul că nu a creat lumea pentru ca aceasta să rămână închisă în limitele naturii. Natura nu există decât pentru a fi trasfigurată printr-o participare gratuită la energiile necreate ale dumnezeirii, care să o

facă să strălucească de slava divină. Scopul acțiunii creatoare a lui Dumnezeu este o lume transfigurată, în care nu vor mai fi nici calamități, nici suferință și nici moarte, în care Dumnezeu va fi totul în toți. Acest univers definitiv, obiectivul final al planului lui Dumnezeu, ne este descris în capitolul 21 din Apocalipsă:

Și am văzut cer nou și pământ nou. Căci cerul cel dintâi și pământul cel dintâi au trecut; și marea nu mai este. Și am văzut cetatea sfântă, noul Ierusalim, pogorându-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă, împodobită pentru mirele ei. Și am auzit, din tron, un glas puternic care zicea: „Iată, cortul lui Dumnezeu este cu oamenii și El va sălășlui cu ei și ei vor fi poporul Lui și Însuși Dumnezeu va fi cu ei. Și va șterge orice lacrimă din ochii lor și moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintâi au trecut”. Și Cel ce ședea pe tron a grăit: „Iată, noi le facem pe toate” (Apocalipsa 21, 1-5).

Dar de ce nu a creat Dumnezeu încă de la început universul în această stare definitivă, în această condiție îndumnezeită, din care lipsesc toate formele răului? Răspunsul este că îndumnezeirea creaturilor înzestrate cu inteligență, a îngerilor și a oamenilor, prin intermediul cărora slava cea dumnezeiască va străluci asupra creaturilor neraționale, este o unire de iubire, o întrepătrundere a voinței divine necreate cu voințele create, într-o iubire personală reciprocă.

Aceasta presupune, din partea creaturilor, îngerii și oameni, un răspuns liber, o conlucrare a libertății lor cu harul divin. Pentru ca îndumnezeirea făpturii să se înfăptuiască, pentru ca ea să fie cu adevărat o comuniune personală totală în iubire reciprocă, trebuie ca această făptură să se poată dărui în mod liber iubirii sau să o poată refuza. Starea actuală a lumii este provizorie; în

planul lui Dumnezeu, ea reprezintă un spațiu în care libertatea omenească se poate manifesta sub forma unei alegeri între Dumnezeu și egoism, autosuficiența făpturii.

Această condiție prezentă a creației se caracterizează, în mod concret, prin două trăsături:

- Pe de o parte, lumea materială și animală este pusă la ceea ce Sfinții Părinți numesc „stricăciune”, adică la suferință și la moarte. Ea nu este încă transfigurată de energiile dumnezeiești, fiindcă nici omul nu este. Ea se află într-o stare provizorie, care se va sfârși odată cu Parusia. Această stare nu este numai o consecință a păcatului creaturilor raționale: înainte de crearea lui Adam și de greșeala lui, universul material nu era transfigurat. Este însă cert că păcatul îngerilor, cel al protopărinților noștri și cele ale urmașilor lor au agravat această stare de „stricăciune” a universului material și a lumii animale.

- Pe de altă parte, unii îngeri, după exemplul lui Lucifer, și toți oamenii, ispitiți de diavolul și după exemplul lui Adam, primul lor părinte, și-au folosit rău libertatea și au păcătuit, despărțindu-se astfel, în mod voit, de Dumnezeu, izvorul vieții.

Îngerii căzuți, datorită perfecțiunii naturii lor, s-au statornicit pentru totdeauna în ura față de Dumnezeu și de planul Său de iubire, devenind demoni. Omul, chip al lui Dumnezeu, pe care Creatorul nu l-a supus morții și suferinței și care ar fi putut fi definitiv lipsit de acestea, dacă ar fi rămas în comuniune de voință cu Dumnezeu, s-a despărțit de El și s-a așezat astfel în rândul animalelor, devenind asemenea lor, „stricăcios”, supus suferinței și morții. Este ceea ce ne învață cartea Facerii:

Iar femeii i-a zis: „Voi înmulți mereu necazurile tale, mai ales în vremea sarcinii tale; în dureri vei naște copii; atrasă vei fi

de către bărbatul tău și el te va stăpâni”. Iar lui Adam i-a zis: „Pentru că ai ascultat vorba femeii tale și ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit să nu mănânci, blestemat va fi pământul pentru tine! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale! Spini și plămădă îți va rodi el și te vei hrăni cu iarba câmpului! În sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în pământul din care ești luat; căci pământ ești și în pământ te vei întoarce”. Și a pus Adam femeii sale numele Eva, adică viață, pentru că ea era să fie mama tuturor celor vii. Apoi a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam și femeii lui îmbrăcăminte de piele și i-a îmbrăcat. Și a zis Domnul Dumnezeu: „Iată, Adam s-a făcut ca unul dintre Noi, cunoscând binele și răul. Și acum nu cumva să-și întindă mâna și să ia roade din pomul vieții, să mănânce și să trăiască în veci!...” De aceea l-a scos Domnul Dumnezeu din grădina cea din Eden, ca să lucreze pământul, din care fusese luat. Și izgonind pe Adam, l-a așezat în preajma grădinii celei din Eden și a pus heruvimi și sabie de flacără vâlvâietoare, să păzească drumul către pomul vieții (Facerea 3, 16-24).

Citim în Cartea înțelepciunii lui Solomon:

Dumnezeu a zidit pe om spre nestrăciune și l-a făcut după chipul ființei Sale. Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume și cei ce sunt de partea lui vor ajunge să o cunoască (Cartea înțelepciunii 2, 23-24).

Iar Sfântul Apostol Pavel ne spune în Epistola către Romani:

De aceea, precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el (Romani 5, 12).

Condiția suferindă și muritoare la care este supus omul este deci o consecință a păcatului. Aceasta nu înseamnă că orice boală de care suferă omul este cauzată de păcatele lui personale; ea este însă o consecință a

participării fiecărei ființe umane la natura căzută. Și orice greșeală individuală, departe de a-l afecta doar pe cel care o comite, are o repercusiune oarecum universală. Acest lucru a fost exprimat de scriitorul francez Léon Bloy, cu geniul său de poet și profet:

Libertatea noastră este solidară cu echilibrul lumii... Orice om care săvârșește un act liber își proiectează personalitatea în infinit. Dacă dă un ban unui sărac și nu o face din toată inima, acest ban găurește mâna săracului și cade, găurește pământul, soarele și astrii, străbate cerurile și compromite universul. Dacă săvârșește o faptă necurată, el întunecă poate mii de inimi pe care nu le cunoaște, care sunt legate în mod tainic de el și care au nevoie ca acest om să fie curat, după cum un călător care moare de sete are nevoie de paharul cu apă din Evangheligie. O faptă milostivă, un gest de milă adevărată cântă pentru el laudele dumnezeiești, începând de la Adam și până la sfârșitul veacurilor; ea vindecă pe cei bolnavi, îi mângâie pe cei deznădăjduiți, potolește furtunile, îi răscumpără pe cei robiți, îi convertește pe cei credincioși și ocrotește neamul omenesc.

Toată filosofia creștină rezidă în importanța de negrăit a actului liber și în noțiunea de solidaritate învăluitoare și de nezdruccinat.

Sigur că orice responsabilitate este personală. Însă orice act personal contribuie la sporirea binelui sau răului din lume.

După cum preciza deja Sfântul Irineu de Lyon, boala și moartea nu sunt pedepse arbitrare aplicate de Dumnezeu omului vinovat, ci consecințe logice, care decurg în mod organic din păcat:

Comuniunea cu Dumnezeu este viața, lumina și bucuria binefacerilor care vin de la El. Însă tuturor aceluia care se despart de bunăvoie de El, Dumnezeu le dă drept pedeapsă despărțirea pe care ei înșiși și-au ales-o. Or, despărțirea de

Dumnezeu înseamnă moarte; despărțirea de lumină înseamnă întuneric; despărțirea de Dumnezeu înseamnă pierderea tuturor binefacerilor venite de la El. Așadar, cei care prin apostazie au pierdut ceea ce am spus, fiind lipsiți de toate binefacerile, sunt abandonați tuturor pedepselor: nu pentru că Dumnezeu ar intenționa să-i pedepsească El primul, ci pentru că pedeapsa îi urmărește tocmai datorită faptului că sunt lipsiți de toate binefacerile.¹⁹⁷

În ceea ce privește creaturile neraționale, condiția lor „stricăcioasă”, așa cum este astăzi, are o legătură de netăgăduit cu păcatul îngerului și cu cel al omului.

Îngeri au în mod cert o legătură cu lumea fizică. J.-H. Newman, care cunoștea bine scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii și care avea totodată un ascuțit simț al realității lumii celei nevăzute, vedea în îngeri „nu numai slujitorii folosiți de Creator în relațiile Sale cu oamenii”, ci și agenții care se ocupă de ordinea lumii celei nevăzute:

Eu i-aș considera, spune el, ca fiind cauzele reale ale mișcării, ale luminii, ale vieții și ale acelor principii fundamentale ale universului fizic, care, atunci când aplicațiile lor ajung la nivelul simțurilor noastre, ne sugerează noțiunea de cauză și de efect și, de asemenea, pe cea numită legea naturii.

Într-o predică la sărbătoarea Sfântului Mihail, el spune despre îngeri:

Fiecare adiere de vânt, fiecare rază de lumină și de căldură, fiecare fenomen plin de frumusețe nu este altceva decât ciucurele veșmântului lor, unduirea robei îngerilor care-L văd pe Dumnezeu față către față.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Saint Irénée de Lyon, *Adversus haereses*, V, 27, 2 (SC 153, p. 343 s).

¹⁹⁸ J.-H. Newmann, „Sermon 29”, în *Sermons paroissiaux*, tome 2, Paris, 1993, p. 305.

Dacă acesta este rolul îngerilor cu privire la lumea creată și la legile ei, înțelegem cum căderea stăpânitorului acestei lumi și a îngerilor lui a putut să producă în lume perturbări atât de profunde. Ne putem întreba dacă nu există o legătură între aceasta și comportamentele „perverse”, „diabolice” ale anumitor insecte, viruși și alte creaturi care nu sunt totuși rele în mod intrinsec și nici păcătoase în ele însele.

În orice caz, este sigur că satana a transformat creațiile nevinovate în instrumente de ispitire pentru om, pe care acesta și le-a supus, folosindu-le pentru a-și satisface egoismul și setea sa de plăcere, agravând și mai mult „stricăciunea” ce caracterizează condiția lor prezentă, contrazicând în același timp dinamismul secret ce însuflețește toată creația, pentru că, după cum scrie Sfântul Apostol Pavel,

făptura așteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu. Căci făptura a fost supusă deșertăciunii – nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o – cu nădejde, pentru că și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu. Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum (Romani 8, 19-22).

Relele de care suferim aici pe pământ sunt, așadar, consecințe ale păcatului. Dumnezeu nu este autorul lor. El nu le-ar putea face să dispară decât suprimând exercițiul libertății noastre de a alege, care este bunul nostru cel mai de preț și condiția îndumnezeirii noastre.

Să însemne aceasta oare că aceste rele Îi scapă lui Dumnezeu și nu sunt supuse controlului providenței Sale? Cu siguranță că nu. Acestor rele, pe care El nu le-a vrut, Dumnezeu le fixează limite și le pune în slujba binelui

adevărat al oamenilor, acordând ajutorul harului Său în funcție de intensitatea încercării. Sfântul Apostol Pavel le scria corintenilor:

Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decât puteți, ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda (I Corinteni 10, 13).

Și, cel puțin într-una dintre variantele textului versetului 28 al capitolului 8 din Epistola către Romani, același apostol scrie: „Și știm că Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor ce iubesc pe Dumnezeu”.

Numai în acest sens suferințele și încercările noastre pot fi socotite ca „venind de la Dumnezeu”, sau ca fiind „trimise de El”, iar noi trebuie să le acceptăm, supunându-ne, cu credință, voii Sale. Îngăduite de Dumnezeu, pe măsura puterilor noastre și rânduite spre binele nostru, ele nu sunt, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, rele adevărate, nu mai mult decât îngrijirile dureroase pe care ni le poate acorda medicul. Singurul rău adevărat este păcatul, atunci când îl săvârșim:

Răul? Acest cuvânt este echivoc și vreau să-i explic în fața dumneavoastră cele două semnificații, ca nu cumva, confundând natura lucrurilor din pricina ambiguității de exprimare, să cădeți în blasfemie. Răul, răul adevărat este desfrânarea, adulterul, zgârcenia și toate celelalte păcate fără număr care merită condamnarea și pedepsele cele mai mari. În al doilea rând, răul impropriu numit așa este foamea, ciuma, moartea, boala și toate celelalte calamități de acest fel. În realitate, acestea nu sunt rele adevărate, ci doar li se spune așa. Și de ce nu sunt ele rele? Dacă ar fi, nu ar mai constitui pentru noi cauza atâtor binefaceri, și anume: știu să ne scadă din trufie, să ne scuture din indiferență, ne dau forță, ne sporesc atenția și râvna. „Când îi ucidea pe ei, Îl

căutau și se întorceau și reveneau la Dumnezeu” (Psalmi 77, 38). Prin urmare, este vorba aici despre răul care îndreaptă, care ne face în același timp mai curați și mai râvnitori, care ne învață filosofia cea dumnezeiască, și nu despre răul care merită a fi blamat și condamnat. Acesta din urmă nu este în mod sigur opera lui Dumnezeu, ci provine din propria noastră voință, pe care celălalt tip de rău încearcă să o distrugă. Atunci când Scriptura folosește cuvântul „rău” pentru a desemna tristețea care ne e pricinuită de suferință, aceasta nu înseamnă că e vorba acolo în mod natural de un rău, ci el e numit astfel numai judecând după părerea oamenilor. Într-adevăr, în limba noastră nu numai furtul și adulterul se numesc rele, ci și nefericirea; la această dublă accepțiune se referă scriitorul textului sacru. Iată ce înțelege proorocul, atunci când zice: „Nu este rău în cetate pe care Dumnezeu Însuși să nu-l fi făcut”. Vorbind în numele Domnului, Isaia spusese același lucru: Eu sunt „Cel ce sălășluiește pacea și restrîștei îi lasă cale” (Isaia 45, 7). Restriște, adică nenorociri. Tot la acest tip de rău se referă Hristos în Evangheliile, atunci când zice: „Ajunge zilei răutatea ei” (Matei 6, 34), adică necazul ei, suferința ei. Este evident că El desemnează prin acest cuvânt nenorocirile și durerile pe care El Însuși ni le trimite și care sunt, o repet, cea mai mare manifestare a providenței și a bunătății Sale.

Doctorul merită să fie lăudat nu numai atunci când își conduce bolnavul prin grădini și prin pajiști, când îi îngăduie plăcerile scăldatului, ci mai ales atunci când îl obligă să postească, când îl înfometează și însetează, când îl ținut în pat și îi transformă casa în temniță, când îl privează de lumină și îl ține în spatele draperiilor trase, când îi introduce în trup fierul sau focul, când îi dă să bea leacuri amare, căci tot doctor este și atunci. Or, dacă atâtea dureri pe care ni le produce nu-l împiedică să se numească doctor, nu este oare revoltător să vedem cum hulim împotriva lui Dumnezeu, cum nu mai recunoaștem binefacerile providenței Sale universale atunci când ne face să îndurăm astfel de dureri, cum ar fi foamea, spre exemplu, sau chiar